

AZ AMERIKAI IMPEACHMENT ELJÁRÁS ELSŐ PRÓBÁJA – 1868. MÁJUS 16.

BEKE-MARTOS JUDIT

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. BEKE-MARTOS JUDIT

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

TUDOMÁNYOS MUNKATÁRSA

JUDIT.BEKE-MARTOS@RUB.DE

2022. május 16.

Az Amerikai Egyesült Államok létrejöttékor az alapító atyák számára rendkívül fontos volt, hogy az államfő ne válhasson zsarnokká. Az angol király, III. György önkényuralmától az 1776. évi Függetlenségi Nyilatkozattal szabadultak meg a kolóniák és váltak önálló államokká. Érzelve azonban, hogy összefogás híján nincs esélyük fennmaradni a tengeren túlról érkező csapatokkal szemben, konföderációra léptek. Ez az alakulat azonban mindössze egy laza barátságot jelentett az államok között, konföderációs törvényhozást és igazságszolgáltatási fórumot létrehoztak ugyan, de a végrehajtó hatalomról szó nem esett. Többek között ezt a hiányosságot próbálták pótolni az 1787. évi philadelphiai alkotmányozó gyűlésen, mely az ún. Konföderációs Cikkelyek módosítására volt hivatott. Ehelyett új alkotmányt írtak, mely az USA máig hatályos szövetségi alkotmánya. Az államszövetség konföderáció helyett föderáció lett és a szövetségi végrehajtó hatalom feje az elnök.

deráció helyett föderáció lett és a szövetségi végrehajtó hatalom feje az elnök.

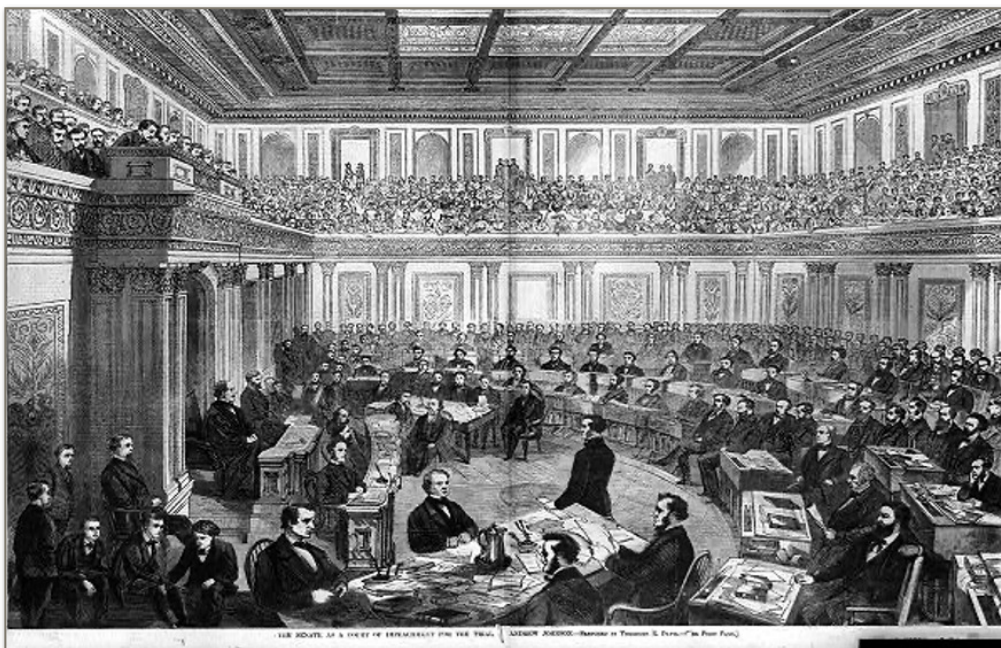
Az amerikai elnök hivatala európai szemmel rendkívül széleskörű, hiszen bár köztársasági az államforma és demokratikus a berendezkedés, az államfő mégis egyszemélyben a kormányfő is. A monarchikus múlton szocializálódott alapító atyák nehezen találták a közeputat az államfői és kormányfői posztok között, így az amerikai elnök egy modern európai államelnökhöz képest jóval szélesebb, egy abszolutista uralkodóhoz képest jóval szűkebb jogkörökkel rendelkezik. A szövetségi alkotmány szerint az elnök a hadsereg főparancsnoka, kabinetjének tagjai (a miniszterek) neki számolnak be saját szakágazatuk munkájáról, és kegyelmet gyakorolhat a jogerősen elítélt, illetve halálra ítélt bűnelkövetők esetében. Ezeket a jogköröket egyedül gyakorolja. Egy modern kormányfőhöz képest ezek a jogkörök szokatlanul szélesek, még akkor is, ha háborút csak a Kongresszus indíthat. Az elnöknek vannak a Szenátussal – azaz a kétkamarás szövetségi törvényhozás, a Kongresszus felső házával – közösen gyakorolható jogkörei is, így például a Szenátus jóváhagyásával és beleegyezésével nevezheti ki az elnök a szövetségi bíróságok (beleértve a Legfelsőbb Bíróságot is) bíráit.

A fő hatalmi ágak - a törvényhozás, a végrehajtás és az igazságszolgáltatás - kölcsönösen ellenőrzik egymást, hogy egyik se válhasson túl erőssé és annak vezetőiből ne lehessenek zsarnokok. Így tehát, bár az elnök a kormányfeje, aki megvétőzhatja a törvényeket és elnöki rendeletekkel kvázi kormányozhat, mind a törvényhozás, mind pedig az igazságszolgáltatás kontrollálja alatt áll. Utóbbi bírósági eljárás keretében megállapíthatja az elnöki rendeletek,

vagy az elnök egyes tevékenységének alkotmányellenességét és így semmissé nyilváníthatja őket. A törvényhozás pedig az ún. impeachment, azaz a közjogi felelősségrevonási eljárás keretében, elmozdíthatja az elnököt hivatalából. Ez az impeachment eljárás, melyet az alkotmány szabályoz,¹ tulajdonképpen az amerikai államfői hatalommal való visszaélés elleni eszköz. Amennyiben a Kongresszus alsóházában, azaz a szövetségi Képviselőházban a lakosság által közvetlenül választott képviselők többsége úgy véli, hogy az elnök visszaél a hivatalával és azt nem a tőle elvárható államférfiúi tisztességgel, becsülettel és kötelességtudattal végzi, kezdeményezhetik az impeachment eljárást. Az eljárás lefolytatásáért a Szenátus felelős, melynek tagjait az eredeti alkotmány szöveg szerint nem a lakosság választotta, hanem az egyes államok törvényhozása választotta és delegálta. Az 1913-ban ratifikált 17. alkotmánykiegészítés értelmében ma már a szenátorokat is lakosság választja közvetlenül. Amikor a Szenátus impeachment eljárás keretében meghallgatást tart, tagjai külön esküt tesznek és amikor az amerikai elnök ellen folyik az impeachment eljárás, a Legfelsőbb Bíróság elnöke vezeti az ülést. Marasztaló ítélethez a jelenlévő szenátorok (határozatképességhez a Szenátus 50%+1 tagjának, azaz manapság 51 főnek a jelenléte szükséges) kétharmadának a szavazata szükséges. Amennyiben a Szenátus marasztaló ítéletet hoz impeachment eljárásban, annak következménye a hivatalból való eltávolítás. Esetleges további büntetőjogi következményekre rendes büntetőeljárást követően kerülhet sor.

Az amerikai történelemben eddig három elnök ellen került sor impeachment eljárásra: a 17. elnök, Andrew Johnson ellen

1868-ban, a 42. elnök, Bill Clinton ellen 1998-ban, és a 45. elnök Donald Trump ellen kétszer is, 2019-ben és 2021-ben. Mind a négy eljárás felmentéssel végződött, azaz a Szenátusban nem volt meg a szükséges kétharmados többség. Ennek bár mindegyik esetben különböző okai voltak, de többször is elhangzott az a magyarázat, mely szerint az amerikai szövetségi rendszer és az elnöki hivatal integritásának védelmében hagyták meg hivatalában az elnököt. Felmentésüket követően egyik elnök sem nyert ismét választást – eddig.

Az amerikai alkotmányban papírra vetett impeachment eljárás első próbájára 1868-ban került sor. A mai napig az egyik legismertebb név az amerikai történelemben Abraham Lincolné, aki az USA 16. elnöke, a rabszolgák felszabadítását alkotmánymódosítás útján elérő politikus, az Észak-Dél háború során hivatalban lévő államfő, a Republikánus Párt alapítója volt – bár sokan mondják, hogy a mai republikánus pártnak már nem sok köze van a Lincoln-féle párthoz. Talán az is köztudott,

hogy Lincoln második elnökségi ciklusának legelején merénylet áldozata lett. Az ismert színész, John Wilkes Booth tarkón lőtte Lincoln a fővárosi Ford Theaterben 1865. április 14-én este. Lincoln másnap hajnalban belehalt sérüléseibe és így alelnöke, a délről származó, szerény körülmények között felnőtt Andrew Johnson lett az USA 17. elnöke. Bár Johnson demokrata volt, 1864-ben az ún. National Unity jelöltjeként indult Lincolnnal együtt az elnökválasztáson. Mielőtt alelnök lett volna Tennessee államot képviselte a Szenátusban, ahol folytatta munkáját akkor is, amikor Tennessee kivált az Unióból. Ezzel a lépéssel Johnson elnyerte az északiak elismerését és elvesztette a déliek bizalmát, mégis Lincoln azért választotta maga mellé, mert abban reménykedett a délről származó politikus megnyeri számára a déliek szimpátiáját és segítségére lesz a déli államok reintegrációs folyamatában. Johnson célja volt az Észak-Dél háborút követően az országot a lehető leggyorsabban újra egyesíteni és helyreállítani, de nem támogatta a Kongresszusban többségben lévő radikális

republikánusok törekvéseit, így állandó konfliktushelyzet alakult ki az elnök és a törvényhozás között.²

Mindez odáig fajult, hogy 1868. február 24-én az USA történetében először a Képviselőház impeachment eljárást kezdeményezett Andrew Johnson elnök ellen.³ A tárgyalás a Szenátusban március 5-én kezdődött. A Szentásban a republikánusoknak több, mint kétharmados többsége volt, így könnyen elmozdíthatták volna Johnsont az elnöki székéből. A Képviselőház 11 cikkelyben foglalta össze az elnök elleni vádakat. A 11. cikkben foglaltakat illetően 1868. május 16-án, a jelenlévő szenátorok közül 35 marasztalólag, 19 pedig felmentőleg szavazott. A kétharmadhoz mindössze egy szavazat hiányzott. A 2., 3., és valamennyi további cikket illetően ugyanilyen arányban tíz nappal később, május 26-án szavazott a Szenátus és ezzel felmentette Johnsont az ellene megfogalmazott vádak alól.⁴ Johnson tehát hivatalában maradhatott 1869. március 4-éig, amikor is utódja, az 1868. évi választásokat a Republikánus

Párt színeiben megnyerő Ulysses S. Grant lett az USA 18. elnöke. Azok a republikánusok, akik felmentőleg szavaztak Johnson impeachment eljárásában kifejezetten az amerikai alkotmányos rendet és az elnöki hivatalt kívánták megvédeni. Ez mindenképpen sikerült nekik.

Hivatkozások:

- ¹ Amerikai szövetségi alkotmány: első cikk második szakasz ötödik bekezdés, első cikk harmadik szakasz hatodik és hetedik bekezdések, illetve a második cikk negyedik szakasza, in: <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution-transcript> (2022.05.14). A második cikk második szakasz első bekezdésében is megjelent az impeachment, mert az ilyen eljárásban elítélteket az elnök nem részesítheti kegyelemben. Ugyanígy a harmadik cikk második szakasz harmadik bekezdésében az impeachment a kivétel az általános esküdtzéki garancia alól.
- ² <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/andrew-johnson/> (2022.05.14).
- ³ <https://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/grant-impeachment/> (2022.05.14).
- ⁴ <https://www.senate.gov/about/powers-procedures/impeachment/impeachment-johnson.htm#3> (2022.05.14).

Képek elérhetősége:

1. oldal: Andrew Johnson - President of the United States, [No Date Recorded on Shelflist Card] Photograph. <https://www.loc.gov/item/2003655779/> (2022.05.14).
2. oldal: The Senate as a Court of Impeachment for the Trial of Andrew Johnson, Fametszet, T.R. Davis nyomán, <https://www.loc.gov/item/2002725328/> (2022.05.14). Illusztráció, in: Harper's Weekly, v. 12, 1868, 232-3. p.